

AKADEMİSYENLERDE İŞ SAĞLIĞI VE İŞ SAĞLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ramazan ŞAHİN¹, Seçil ÖZKAN², Mustafa Necmi İLHAN²

¹Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı, Ankara

²Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara

ÖZET

Akademisyenlik, üniversite veya benzeri öğretim faaliyetlerinin verildiği kurumlarda, eğitim ve araştırma çalışmaları gerçekleştiren ve çalıştığı bilimsel alana kendi perspektifi doğrultusunda katkı sağlayan meslektir. İş sağlığı, yapılan iş nedeniyle, çalışanın karşılaşılabileceği risklere ve bunun sonucunda meydana gelebilecek sağlık sorunları veya meslek hastalıklarına karşı koruma ve önlemeye yönelik çalışmaları kapsar. Globalleşen dünyada ve ülkemizde, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin çok hızlı bir şekilde ilerlemesi, toplumların eğitim, sosyal çevre, kültür ve bilinç düzeyinin gelişerek artmasına sebep olmakla birlikte, aynı zamanda çalışanların sağlığı üzerinde çokça tehdit unsurunu da beraberinde getirmektedir. Akademisyen olarak çalışanlarda, tıpkı diğer meslek gruplarında gözlendiği gibi fiziksel, kimyasal, biyolojik, psiko-sosyal, ergonomik gibi birçok kişisel ve çevresel risk faktörlerinden etkilenirler. Depresyon ve anksiyete, iş yükü ve stresi, tükenmişlik gibi psikolojik etmenler, akademisyen olarak çalışanların iş sağlığını ve güvenliğini etkileyebilecek kişisel faktörlerin başlıcalarıdır. Aynı pozisyonda uzun süre kalma, uygunsuz duruş pozisyonları, devamlı-tekrarlayıcı hareketler ile ekranlı araçların kullanımı, gürültü, termal konfor, aydınlatma ve kimyasallar (bazı kırtasiye malzemeleri ve tonerler) gibi fiziksel ve çevresel faktörlerde akademisyenlerin iş sağlığını etkileyen önemli unsurlardır. Akademisyenlerin iş sağlıklarının geliştirilebilmesi için bu faktörlerin tespitine ve önlenmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen, iş sağlığı, kişisel faktörler, çevresel faktörler

OCCUPATIONAL HEALTH IN ACADEMICIANS AND THE FACTORS AFFECTING OCCUPATIONAL HEALTH

ABSTRACT

Academician is a professional title which carries out education and research activities in the institutions where university or similar teaching activities are given and contributes to the scientific field in which it works according to its perspective. Occupational health includes work to protect and prevent the risks that the employee may face and the health problems or occupational diseases that may occur. In the globalizing world and in our country, the rapid progress of industrialization and technological developments cause the societies to increase by increasing the education, social environment, culture and consciousness level, but also brings a lot of threat to the health of the employees. Employees as academicians are influenced by many personal and environmental risk factors such as physical, chemical, biological, psycho-social and ergonomic as well as other occupational groups. Psychological factors such as depression and anxiety, workload and stress, and burnout are the main factors that can affect the health and safety of employees as academicians. Considering the fact that academicians mostly consist of desk works; long-term staying in the same position, inappropriate posture positions, the use of screened vehicles with continuous-repetitive motions, and the physical and environmental factors such as windows, emergency exits and doors, toilets, noise, thermal comfort, lighting and chemicals (some stationary materials and toners) are important factors affecting the occupational health of academicians. In order to improve the work health of academicians, studies should be carried out to determine and prevent these factors.

Key Words: Academician, occupational health, personal factors, environmental factors

İletişim/Correspondence :

Ramazan Şahin
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Kat.1 Halk Sağlığı Anabilim Dalı
06510 Beşevler/Çankaya-Ankara

E- posta: sahinramazan88@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 18.04.2019

Kabul Tarihi/ Accepted: 25.05.2019

GİRİŞ

Akademisyenlik Mesleği

Akademisyenlik, üniversite ve yüksekokullarda eğitim, öğretim ve araştırma çalışmaları yapan, çalıştığı bilim alanına kendi perspektifi doğrultusunda katkı sağlayan meslektir. Kant akademisyenliği; öğreti sunma yoluyla kamu ya da özel alan kurum ve/veya kuruluşlarına, mesleki yeterliliği olan bireyleri yetiştirme sorumluluğuna sahip, mesleğin derin bilgisi olarak tanımlamıştır (1). Daha yaygın olarak kullanılan tanıma göre akademisyen, bilim insanı veya öğretim elemanı, üniversite çatısı altında bir ücret karşılığı çalışan memur veya meslek elemanı ya da bilgi işçisi olarak tanımlanabilir (2).

2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'na göre öğretim elemanları, yükseköğretim kurumlarının akademik personel kadrosunu oluşturan kişilerdir. Öğretim üyeleri, öğretim görevlileri/okutmanlar ve öğretim yardımcıları olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Öğretim üyeleri; profesör, doçent ve doktor öğretim üyesinden oluşur. Öğretim görevlileri ve okutmanlar, ders vermek ve uygulama yaptırmak sorumluluğundaki öğretim elemanlarıdır. Öğretim yardımcıları ise, araştırma görevlileri ve uzmanlardan oluşur. Bu akademik kadrolarda çalışan personellerin tümü, çalışma ortamlarından ve çalışma şartlarından kaynaklı olarak, kişisel veya çevresel bazı faktörler nedeniyle iş performanslarında çeşitli olumsuzluk veya sınırlamalarla karşı karşıya kalabilirler (3, 4).

İş Sağlığı

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)'ne

göre iş sağlığı ve güvenliği; çalışanların bedensel, ruhsal ve toplumsal sağlık ve refah seviyesinin yükseltilmesi ve korunması; çalışanların yaralanma ve /veya kazaya maruz bırakacak risk faktörlerinin ortadan kaldırılması; işyeri fiziki ve sosyal koşullarının iyileştirilmesidir (5). İş sağlığı ve güvenliğinin temel amacını bir başka bakış açısıyla ele alacak olursak, iş görenlerin hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdiği çalışma alanlarında, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olmak olarak ifade edilen 'tam iyilik' halinin sağlanmasıdır (6). Temel olarak iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin amaçları aşağıdaki gibi başlıklar altında incelenebilir (7);

- Çalışanların sağlığını koruma,
- Sağlık çalışanları ile iletişim kurma,
- İşi sürekli iyileştirme,
- İşyerinde çalışanların sağlığını sürekli geliştirme ve çalışanlar için sağlık tarama programlarından destek alma,
- İşveren ve çalışanlar için danışmanlık sürdürme.

Çalışma, insanlığın varoluşundan bu yana her zaman var olmuş ve var olmaya devam edecek bir olgudur ve çalışanların bedensel ve ruhsal özelliklerine uygun işlere yerleştirilmesi ile bu gereksinimlere uygun bir iş ortamı yaratılması da iş sağlığı temel konularındandır (8). Akademisyenlerin çalışma ortamlarında karşılaştıkları iş kazaları veya meslek hastalıkları onların çalışma performanslarının azalmasına neden olduğu bilinmektedir (8). Bu nedenle, akademisyenlerin yüksek performansla, güvenli ve nitelikli eğitim ve öğretim hizmetleri sunabilmeleri için maruz kaldıkları risklerin fark edilmesi, gerekli önlemlerin alınması, sınırlılıkların ortadan kaldırılması karşılaşılabilecekleri sağlık

sorunlarının önüne geçilmesi açısından oldukça önemlidir (9).

Akademisyenlerin İş Sağlığını Etkileyen Kişisel ve Çevresel Faktörler

Akademisyenlerin çalışma ortamları göz önüne alındığında, mesailerinin çoğunu masa başında geçirmeleri nedeniyle iş sağlığı bakımından ofis çalışanları ile aynı çatı altında değerlendirilirler. Bu çalışma ortamı tehlike sınıfları tebliği göz önüne alındığında, az tehlikeli olarak görünmesine rağmen, gözlenen ve/veya gözlenmeyen birçok risk faktörünü içinde barındırabilir (10). Bu riskler; tıpkı diğer meslek gruplarında gözlemediği gibi fiziksel, kimyasal, biyolojik, psiko-sosyal, ergonomik gibi birçok kişisel ve çevresel etmenler olarak düşünülebilir (11). İş sağlığı ve güvenliği konusunda yapılan araştırmalar, bazı mesleklerin bazı riskler ile karşı karşıya kalmaya daha yatkın olduğunu göstermiştir (12-14). Bu çalışmalar içerisinde Saygun ve ark.'nın öğretim elamanları ve sağlık çalışanlarının iş yerinde psikolojik şiddet davranışlarına maruz kalmada ciddi olarak risk taşıyan meslek grupları olduğunu ifade etmiştir (11). Çalışma hayatlarında maruz kalınan bu psikolojik şiddet davranışlarının çalışanlarda; iş yükü ve stresi, tükenmişlik hissi, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik etkilenimlere yol açtığı gösterilmiştir (11, 15). Tüm bu etmenler çalışanların iş sağlığını ve güvenliğini etkileyebilecek faktörler olarak söylenebilir.

İş yükü ile ilgili literatürde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Aycan ve arkadaşları iş yükünü, iş görenin yapmak zorunda olduğu iş miktarının fazlalığına bağlı olarak hissettiği zaman baskısı olarak tanımlamışlardır (16). Bir diğer tanıma göre aşırı iş yükü, yapılan iş sebebiyle çalışanda

strese sebep olan en önemli ve sık karşı karşıya kalınan stres faktörlerinden birisidir (17). Akademisyenlerde iş yükü, genellikle zihinsel iş yükü olarak ortaya çıkmaktadır. Zihinsel iş yükü genellikle, hatırlama, hesap yapma, karar alma, iletişim halinde olma ve araştırma gibi mantıksal uğraşlar gerektiren faaliyetlerin neden olduğu iş yükü tanımıdır (18). Zihinsel iş yükü de çalışanlarda fiziksel ve ruhsal yorgunluk, duygusal ve fiziksel sağlık sorunları ile stres gibi sonuçların ortaya çıkmasına ve çalışan verimini olumsuz yönde etkilemesine neden olmaktadır (19). Bundan dolayıdır ki iş sağlığı alanının üzerinde durulması gereken önemli konularından birisi iş yükü ve streştir.

Sağlık perspektifine göre tükenmişlik kavramı, güç, enerji veya kaynağın talep edilenlerin çok yoğun olması nedeniyle bitmesi ya da tükenmesi şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, bireylerin fiziksel problemleriyle karakterize olan, iş ile alakalı stresten sonra ortaya çıkabilen fiziksel ve ruhsal enerji düşüş hali için yaygınlaşmış kullanıma sahip bir terimdir (20). Tükenmişlik hissi mesleki açıdan da bireyleri etkileyebilmektedir. Tükenmişlik duygusunun meslekte ön plana çıkması, kişinin mesleğinde beklentilerini karşılayamaması, mesleğini istemeden seçmiş olması, kişisel beceri ile mesleğinin gerektirdiklerinin birbirine uygun olmaması ve mesleğin gerekliliklerinin kişiye ağır ve stresli gelmesi gibi nedenlere bağlanabilir (21). Bu bağlamda, hem çalışanların tükenmişliğine neden olabilecek durumlara karşı korunması, hem de yöneticilerin kişilerin tükenmişliğe sebebiyet veren parametreleri de dikkate alarak, işi tekrar tasarlamaları, iş kültürlerini zenginleştirmeleri ve geliştirmeleri gerekmekte ve görülen olumsuzluklara

karşı iş sağlığı bakımından da önlemler alınmalıdır (22).

Ülkemizde tükenmişlik alanında birçok çalışma yapılmıştır (23, 24). Bu araştırmalar genellikle insan ile yoğun şekilde iletişim halinde olan, hekimler, sağlık personelleri, öğretmenler ve akademisyenler üzerinde çalışmalardan oluşmaktadır (25). Akademisyenlerin çalıştıkları üniversitelerde tecrübe ettikleri genel kariyer engelleri; aşırı iş yükü, rol belirsizliği ve çatışması ve düşük ücret gibi durumları barındırmaktadır. Performans yönetimindeki eksiklikler, araştırma çalışmaları ve öğretim için destek yetersizliği, cinsiyetçi ve ırkçı yaklaşımlar, şeffaf olamamak ve iletişim eksikliği tecrübe edilen diğer kariyer engelleri arasındadır (26). Bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgilenen interdisipliner ekibin mutlaka çalışanların ortaya çıkan tükenmişlik durumu gibi kişisel faktörlere karşı koruyucu ve önleyici iş sağlığı yaklaşımlarına dikkat etmesi gerekmektedir.

Depresyon günümüzde çok yaygın olarak görülen ve her geçen gün görülme sıklığı artan bir hastalıktır (27). Depresyon, insanların yaşama dair isteklerinin tükendiği, kişinin içinde bulunduğu durumun kendisini derin bir bunalım haline sürüklediği, geleceğe yönelik kaygılarının arttığı, sonuçlarının bazen ölüme kadar uzanabildiği, ayrıca kişide; uykusuzluk, iştahsızlık, cinsel isteksizlik vb. fizyolojik sorunlara sebebiyet verebilen bir rahatsızlıktır (27, 28). Depresyonun nedenleri sorgulandığında altında fizyolojik, biyo-kimyasal, psiko-sosyal, biyolojik sayılabilir. Nedeni tam olarak bilinmeyen, insanların içlerinden gelen, korku, kaygı, kötü bir his uyandıran endişeli

bir bunaltı hissi olarak tanımlanan anksiyete, her insan tarafından zaman zaman bazı durumlar karşısında yaşanabilecek bir duygudur (29). Akademisyenlerin bitirilemeyen işleri, akademik ilerleme ve yayın baskıları ve zaman yönetimi gibi sorunları zaman zaman onlarda depresyon ve anksiyete olarak karşılırlarına çıkabilir. Bakan ve ark. akademisyenlerde görülen depresyon seviyesini inceledikleri çalışmalarında psiko-sosyal ve fiziksel nedenlere bağlı olarak depresyon bulgusunun, akademisyenler arasında bazı fiziksel ya da duygusal özellikleri olanlarda diğerlerine göre görülme sıklığının arttığını göstermiştir (30). Diğer bazı çalışmalarda psiko-sosyal faktörlerin yanı sıra, özellikle kas-iskelet problemleri gibi sağlık sorunları nedeniyle çalışanların fiziksel sağlığının olumsuz yönde etkilenerek, depresyon ve anksiyete gibi sorunların ortaya çıkabileceğini göstermiştir (11, 31).

Çalışanların çevresel faktörleri, kişisel faktörlerine ek olarak incelenmesi gereken diğer önemli bir iş sağlığı konusu olmakla birlikte iş güvenliği başlığı altında da incelenebilir. Çalışanların, sağlığının negatif bir biçimde etkilenmemesi, işteki performansı ve motivasyonunun düşmemesi bakımından bu çevresel faktörlerin en iyi şekilde analiz edilmesi ve gereken önlemlerin alınması mutlaka sağlanmalıdır. Gürültü, sıcaklık, nem, havalandırma sistemleri, aydınlatma, kimyasallar ve mobilyalar başlıca etki yaratabilecek çevresel faktörler arasında gösterilebilir (32).

Gürültü kavramı genellikle rahatsızlık veren, kişilerin birbirleriyle olan iletişimini güçleştiren, iş görenlerin verimini düşüren huzursuz edici ve işitme sorunları yaratabilen ses olarak tanımlanabilir (33).

Gürültü sadece işitme yetisini köreltmekle kalmaz aynı zamanda, sesin şiddeti, tonu ve süresine göre vücudun başka birçok yerini de olumsuz yönde etkileyebilir (34). Akademisyenlerin çalışma ortamlarında gürültü seviyeleri, onlarda herhangi bir işitme kaybına neden olacak seviyede değildir. Yaklaşık olarak şehir içerisinde bir ofis ya da çalışma alanı 50-55 dB gürültü şiddetine sahiptir. Ama yine de akademisyenlerin iş sağlığı için gürültünün dikkat edilmesi gereken bir husus olduğu unutulmamalıdır. Yapılan bir araştırmaya göre, gürültünün bedenen çalışan insanlarda %30, zihnen akıl yoluyla çalışsan insanlarda ise %60'a dayanan oranlarda verim kaybı yarattığı ortaya konulmuştur. Ofis ortamlarında masa ve sandalye ayaklarına kauçuk taban kullanımı, telefon seslerinin kısık ayarda kullanımı, çağrı zilleri yerine ışıklı uyarıların kullanımı gürültü seviyesinde azalma yaratabilecek bazı önlemler arasındadır (35).

Akademisyenlik gibi daha fazla masa başında çalışılması gereken işlerin iş yeri ortam sıcaklığı, nem ve hava akımı bireylerin sağlığı açısından oldukça önemlidir. Ortalama ofis sıcaklıklarının 20-26 °C' de tutulması çalışma ortamı için optimum koşullardandır. Ayrıca çalışma ortamında ki nem seviyesi de oldukça önemlidir ve nem konusunda uygun koşulların oluşmaması da birçok hastalığa davetiye hazırlamaktadır. İç ortamlardaki bağıl nem oranı %30-70 aralığında ise normal kabul edilmektedir (36). Sağlıklı bir çalışma ortamı için havalandırma sistemlerinin gerekli olduğu da unutulmamalıdır.

Güvenilir bir çalışma ortamı oluşturmak için, işyerindeki tehlike yaratabilecek tehlike unsurlarının görünür olması ve iş güvenliği şartlarının iyi bir hale getirilmesi

gerekmektedir. İşyerlerinde aydınlatma da görüş alanını güvenli ve çalışmaya uygun bir ortama dönüştürdüğü için çalışma ortamları açısından önemli bir parametredir. Ofis ortamlarında aydınlatma ihtiyaçları doğal ve yapay yollardan sağlanabilmektedir. Ofisler tasarlanma aşamasında bolca gün ışığı alabilecek şekilde tasarlanmalı ve gerek duyulduğunda doğru ortamda kullanmak üzere masa lambası da kullanılabilir bir ayardır (37). Akademisyenlerin iş sağlığının korunması ve geliştirilmesi bakımından bu hususlara dikkat edilmesi gereklidir.

Ofis ortamlarında kullanılan bazı kırtasiye malzemeleri ve tonerler gibi birtakım kimyasallarda çalışan personeller tarafından kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak günümüzde gelişim gösteren sektörlerden olan fotokopi makineleri ozon gazı açığa çıkarmaktadır (38). Bu tarz maddeler tehlikeli olmasının yanında maruz kalma ihtimali bakımından düşük risk oluşturduğu için pratikte zararlı olmayan maddeler olarak kabul görmektedir. Akademisyenlerin işi gereği yoğunlukla kullandığı bu tür cihazlara karşı önlemlerin alınarak, bireylerin sağlık koşullarının iyileştirilmesi iş sağlığı alanında çalışanların temel görevlerindedir.

Akademisyenlerin çalıştıkları ortamlardaki ergonomik risk faktörleri onların sağlığını, güvenliğini, yaşam kalitesini, iş verimini ve motivasyonunu negatif bir biçimde etkileyebilmektedir. Akademisyenler ve ofis ortamında çalışan personeller, alınacak bazı önlemler ve ergonomik düzenlemelerle bu meslek hastalıklarının önüne geçebilir ve çalıştıkları yerleri daha sağlıklı bir ortama dönüştürebilirler. Ofis ortamında bulunan pencereler, acil çıkış yolları ve kapılar, tuvalet ve lavabolar, teknolojik araçlar ve

mobilyaların tamamı ergonomik olarak düzenlenmelidir. Sürekli gelişmekte olan global dünyamızda akademik çalışmaların olmazsa olmazı olarak bilgisayarları ön plana alarak değerlendirmek gerekir. Zaten ekranlı araçlar, fiziksel olarak akademisyenler tarafından en çok zaman geçirilen, araştırmalarının ve çalışmalarının en fazla yapıldığı araçlardır. Çalışanların bilgisayar kullanımından kaynaklanan fiziki rahatsızlık hissetmesi, ofis içerisinde ergonomik eksikliklerin olduğunu ortaya çıkarmaktadır (39). Çalışanların bilgisayar kullanımları ele alındığında günde sürekli olarak 4 saatten daha fazla monitör başında vakit geçirmek, kas ve iskelet sistemleri açısından yüksek düzeyde risk içermektedir. Bu risklere ek olarak, gün içerisinde bilgisayar başında geçirilen vakit, vücudumuzda boyun, bel, sırt, omuz ve kolları olumsuz olarak etkilemektedir (39). Ayrıca çalışma ortamında ergonomik sorunların varlığının, ofis ortamının sağlıklı ve güvenilir olmasını, çalışanların motivasyon ve verimliliğini, çalışanlar arası ilişkileri, çalıştıkları yere olan güven ve bağlılıklarını bir müddet sonra olumsuz yönde etkilediği gösterilmiştir. Bu yüzden iş sağlığı ve güvenliği yaklaşımları içerisinde, akademisyenlerin çalıştığı ortamın ergonomik açıdan düzenlenmesi oldukça hayati bir öneme sahiptir.

SONUÇ

Sonuç olarak, akademisyenlik kişisel ve çevresel etkileri bireylerde fazlasıyla hissettiren bir meslek grubu olması sebebiyle her açıdan yıpranmaya açık ve incelenmesi gereken bir meslektir. İşin gereklilikleri, kişisel ve çevresel gibi bazı faktörler ile birleştiği zaman iş sağlığı ve güvenliği bakımından dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar olduğu açıktır. Bu nedenle akademisyenlerin sağlık

koşullarının geliştirilmesine yönelik yapılacak olan tüm yaklaşımlarda hem kişisel hem de çevresel ve fiziksel tüm faktörlerin incelenerek, iş sağlığı ve güvenliği bakımından gerekli olan koruyucu, önleyici ve de iyileştirici yaklaşımların uygulanacağı ileriki çalışmalara ihtiyaç olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

1. Günal İH. Onur Hamzaoglu Olayı ya da Akademisyen Kimdir? 2012.
2. Arı M. Akademisyen olmak: Genç akademisyenlere öneriler. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi. 2018;2(2):450-5.
3. Çetin Ms, Altay O, Öztürk H, Kurumer G, Karabay G. Ofis Koltuğu Anket Çalışması ve Masaj Mekanizması Tasarımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi. 2018;20(60):804-16.
4. Demir R, Türkmen E, Doğan A. Akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi. International Journal of Social Sciences and Education Research. 2015;1(4):986-1008.
5. Çiçek Ö, Öçal M. Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi. 2016;5(11):106-29.
6. Altinel H, Sağlığı İ, Güvenliği İ. Ankara. Detay Yayıncılık. 2011.
7. Snashall D, Patel D. ABC of occupational and environmental medicine: John Wiley & Sons; 2012.
8. Şenerkal R. Üniversitelerde akademik personele yönelik mobbing süreci: mobbing davranışları ile akademisyenlerin sağlığı ve bireysel performansı ilişkisi: ESOĞÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2014.
9. Meydanlıoğlu A. Sağlık çalışanlarının sağlığı ve güvenliği. 2013.
10. Gazete R. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği. Tarih; 2012.
11. Saygun M. Sağlık Çalışanlarında İş Sağlığı Ve Güvenliği Sorunları. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2012;11(4).
12. Mollaoğlu M, Fertelli TK, Tuncay FÖ. Hastanede çalışan hemşirelerin çalışma ortamlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2010;5(15):17-30.
13. Özkılıç Ö, Güvenliği İSV. Yönetim Sistemleri Ve Risk Değerlendirme Metodolojileri. Türkiye GÇveren Sendikaları Konfederasyonu. 2005.
14. Yıldırım Dya. Sağlık alanında çalışan akademisyenlerin karşılaştıkları psikolojik şiddet davranışları ve bu davranışların etkileri. Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences. 2010;30(2):559-70.
15. Turunç Y. Fabrika işçilerinde stres kaynakları ve stresle başa çıkma yöntemleri 2009.
16. Aycan Z, Eskin M, Yavuz S. Hayat dengesi: İş, aile ve özel hayatı dengeleme sanatı: Sistem Yayıncılık; 2007.
17. Gümüştekin GE, Öztemiz AB. Örgütlerde stresin verimlilik ve performansla etkileşimi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2005;14(1):271-88.
18. Dağdeviren M, Eraslan E, Mustafa K. çalışanların toplam iş yükü seviyelerinin belirlenmesine yönelik bir model ve uygulaması. Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi. 2005;20(4).
19. Karadağ M, Cankul İ. Hekimlerde Zihinsel İş Yükü Değerlendirmesi. The Journal of Academic Social Science Studies. 2015;35:361-70.
20. Baysal A. Lise ve dengi okul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğe etki eden faktörler. Yayımlanmamış Doktora Tezi. 1995.
21. Koç H, Topaloğlu M. Yönetim bilimi. Seçkin Yayıncılık, Ankara. 2010.
22. Budak G, Sürgevil O. Tükenmişlik ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerinde bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2005;20(2).
23. Otacioğlu SG. Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2008;9(15).
24. Tuğrul B, ÇELİK UPE. normal çocuklarla çalışan anaokulu öğretmenlerinde tükenmişlik. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2002;12(12):1-11.
25. Topaloğlu M, Koç H, Yavuz E. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. Kamu-İş Dergisi. 2007;9(3):31-52.
26. Pienaar C, Bester C. Addressing career obstacles within a changing higher education work environment: Perspectives of academics. South African journal of psychology. 2009;39(3):376-85.
27. Köknel Ö. Günlük hayatta ruh sağlığı: Alfa; 2000.
28. Mete L. Depresyon: hüzünden melankoliye: İletişim Yayınları; 2000.
29. Mantar A, Yemez B, Alkın T. Anksiyete duyarlılığı ve psikiyatrik bozukluklardaki yeri. Türk Psikiyatri Dergisi. 2011;22:187-93.
30. Bakan İ, Taşlıyan M, Fatih T, Nurgül A. örgüt depresyonu ve iş tatmini arasındaki ilişki; bir üniversitedeki akademisyenler üzerinde alan araştırması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2015;4(1):296-315.
31. Periyodik BDHFÇ, Muayene V. Parametreler, Tükenmişlik Sendromu ve Depresyon Durumlarının Değerlendirilmesi.
32. Aravacık Dünder E. Sağlık hizmetleri bakımından iş sağlığı ve güvenliği. Occupational Health And Safety In Health Services Adli Bilimciler Derneği. 2014;1:1-4.

33. Güler Ç, Çobanoğlu Z. Gürültü. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi. 1994;19.
34. İstanbulluoğlu H, Kır TJTPMB. Mesleki gürültü maruziyeti (Askeri personel örneği). 2016;15(4).
35. MEGEP M. Büro Yönetimi ve Sekreterlik–Dış Mektubu. Raporlama ve Yazı Metni Oluşturma Modülleri, Ankara. 2008.
36. Ayanoğlu C. İşyerinde Ergonomi ve Stres. İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi. 2007;7(34):29-36.
37. Çandır M. Gürültünün Teknik Özellikleri ve Etkileri. riskmedakademi. com. 2012.
38. Hoşten G, Dalbay N. Kapalı Ortam Hava Kalitesinin Ofis Ortamlarında İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. Aydın Sağlık Dergisi.4(2):1-12.
39. Çalık BB, Atalay OT, Başkan E, Gökçe B. Bilgisayar kullanan masa başı çalışanlarında kas iskelet sistemi rahatsızlıkları, işin engellenmesi ve risk faktörlerinin incelenmesi. Clinical and Experimental Health Sciences. 2013;3(4):208-14.